

Dezvoltarea stimei de sine la adolescenții agresivi

Racu Igor, prof. univ., dr. habilitat în psihologie

Tabora Marina, master în psihologie

Summary

This article are described the theoretical and experimental research on self-esteem development at aggressive adolescents. In research were included 193 adolescents. The result of formative and control experiments are presented.

Key words: adolescence, self-esteem, aggressive behaviour

Rezumat

În acest articol sunt expuse rezultatele unui studiu teoretico-experimental privind dezvoltarea stimei de sine la adolescenții agresivi. Sunt prezentate rezultatele studiului de constatare realizat pe un eșantion de 193 de subiecți, experimentul formativ și rezultatele experimentului de control.

Cuvinte-cheie: adolescență, stima de sine, agresivitate.

Adolescența este o perioadă de profunde schimbări atât în plan fiziologic (testosteronul, hormonul considerat responsabil de declanșarea manifestărilor agresive, ajunge la cotele cele mai ridicate), cât și psihologic (dorința de maturizare, de câștigare a independenței față de adult). În consecință, aceste transformări pot conduce adesea la apariția conflictelor între adolescenți și/sau adolescenți și persoane din anturajul acestora.

Conceptul de sine sau Sinele constă în totalitatea ideilor, percepțiilor, valorilor care caracterizează “Eul” inclusiv conștiința a “ceea ce sunt” și “ceea ce pot”. Sinele perceput influențează atât felul în care individul percepe lumea, cât și felul în care se comportă. Sinele, concept integru, cuprinde o componentă psihologică, subiectivă (Eul ca subiect) și o componentă socială (Eul ca obiect, perceput, simțit), se referă la structuri identitare ale personalității, la ceea ce nu individualizează pe fiecare din noi și nu ne deosebește relativ de alții. Sinele este o structură psihică relativ stabilă, care include cunoștințe, credințe, convingeri, atitudini, valori etc., structură constituită de-a lungul istoriei vieții omului datorită socializării și culturalizării la care acesta este supus în procesul formării propriei personalități și identități. Noțiunea de sine include imaginea exterioară care i se dă și evaluarea care i se face individului de către ceilalți. Formarea și dezvoltarea sinelui constă în asimilarea de către individ în cadrul interacțiunii sociale cu scop formativ a unor roluri și atitudini din exterior. Structura Sinelui reflectă modelul de comportament al grupului căruia individul îi aparține. În procesul constituirii

și dezvoltării Sinelui, un rol deosebit revine comunicării prin care se interiorizează experiența socială [1, 4, 7].

Conceptul de sine înglobează trei aspecte: imaginea de sine (ceea ce este o persoană), sinele ideal (ceea ce o persoană ar vrea să fie) și stima de sine (ceea ce simte o persoană cu privire la incompatibilitatea, discrepanța dintre ceea ce este și ceea ce ar vrea să fie). Conceptul de sine, deși reflectă o realitate psihoindividuală, este prin geneza și esența sa, reflectarea unei realități psihosociale (relaționale). Ca realitate psihoindividuală, de origine și natură psihosocială, Sinele include în structura sa cel puțin trei elemente componente: imaginea despre noi înșine, conștiința judecății, evaluării noastre de către ceilalți și sentimentele pozitive sau negative corespunzătoare. Interacțiunea celor trei elemente ale Sinelui dau ceea ce s-ar putea numi conștiința Sinelui - factor esențial în adoptarea de către fiecare individ, a unor atitudini despre propria existență.

După G. Albu, stima de sine se referă la încrederea în capacitatea proprie de a gândi, în capacitatea de a face față provocărilor fundamentale ale vieții și la încrederea în dreptul și posibilitatea noastră de a avea succes, de a fi fericiți, la sentimentul că suntem îndreptățiți să ne afirmăm trebuințele și dorințele, să ne împlinim valorile și să ne bucurăm de rezultatele eforturilor noastre. Stima de sine corelează în mod semnificativ cu raționalitatea, creativitatea și capacitatea de a gestiona schimbarea, cu disponibilitatea de a recunoaște și de a corecta posibilele erori. Nivelul global al stimei de sine al unei anumite persoane influențează considerabil alegerile pe care le face în viață și stilul său existențial. În acest context, o stimă de sine înaltă este asociată cu strategii de căutare a dezvoltării personale și de acceptare a riscurilor, erorilor, în timp ce o stimă de sine scăzută, în mod constant, implică mai curând, strategii de apărare și de evitare a riscurilor și eșecurilor [2].

În literatura de specialitate occidentală, în ultimii 30 de ani au existat preocupări intense pentru studiul agresivității. În Republica Moldova, preocupările pentru acest fenomen de amploare – mai ales în viața școlii – sunt relativ recente.

Cele mai frecvente confuzii apar cu privire la aria conceptelor de agresivitate și violență. Astfel, în urma analizei poziției specialiștilor vis-a-vis de definirea celor două concepte putem constata că agresivitatea presupune *intenția* de a produce prejudicii unei/unor persoane, iar *uneori* această intenție este *acceptabilă* din punct de vedere etic: depășirea unor obstacole, rezolvarea unei probleme, reprezintă *o potențialitate* a ființei umane ce poate sta la baza comportamentului violent, deși nu orice act agresiv trebuie să devină și violent și are *o arie mai largă, dar o intensitate mai mică* a manifestărilor decât violența.

Dincolo de toată această varietate, de multitudinea fațetelor din care poate fi analizată, de diversitatea cauzală și a formelor de manifestare am adoptat următoarea definiție a agresivității: *conduită intenționată care vizează producerea unor prejudicii (rănire, distrugere, daune) unor persoane (inclusiv propriei persoane) sau obiecte.*

Variabilele cauzale ale agresivității identificate de către cercetători sunt extrem de variate: *experiențele frustrante anterioare, supărarea; boala mentală – încă de la Platon; procesul învățării prin expunerea la agresivitatea covârșnicilor, a părinților, a mijloacelor media; violența TV, jocurile video cu elemente agresive, expunerea repetată la violența reală și cea de divertisment; disciplina parentală severă, expunerea la violența media și predispoziția temperamentală, severitatea părinților; coeficientul de inteligență; afectele negative; impulsurile necontrolate, controlul emoțional scăzut; perturbările mentale ca factor de risc semnificativ, perturbările accentuate ale comportamentului sau dezvoltarea tulburării de personalitate antisocială; un self-system pozitiv exagerat; perturbările raționamentului social; abuzul sexual în copilărie etc.*

Agresivitatea îmbracă forme extrem de variate:

- *fizice*: lovire, răniri;
- *verbale*: injurii, amenințări, ironie, sarcasm, calomnie;
- *afective*: intimidare, indiferență, plictiseală.

În cadrul cercetării empirice am încercat să studiem problema relației dintre comportamentele agresive ale adolescenților cauzate de autoaprecierea neadecvată a sinelui.

Scopul cercetării: studierea relației dintre nivelul de agresivitate a adolescenților cu imaginea de sine adecvată și neadecvată.

Ipotezele cercetării: nivelul scăzut al stimei de sine determină manifestarea frecventă a comportamentului agresiv; la adolescenții ce manifestă comportament agresiv există neconcordanța dintre stima de sine adecvată și neadecvată.

Tehnicile empirice administrate:

- scala Rosenberg de evaluare a stimei de sine;
- scala Berger M. Emanuel de autoacceptare;
- testul studierea autoaprecierii generale, de G.N. Kazanțeva
- testul proiectiv Rosenzweig de toleranță la frustrare.
- chestionarul de agresivitate Buss-Darkee.
- chestionarul de agresivitate Buss & Perry.

Eșantionul de cercetare a fost constituit din 193 de adolescenți, clasa IX-a - XII-a cu vârsta cuprinsă între 15 – 19 ani.

În cadrul experimentului de constatare au fost obținute următoarele rezultate:

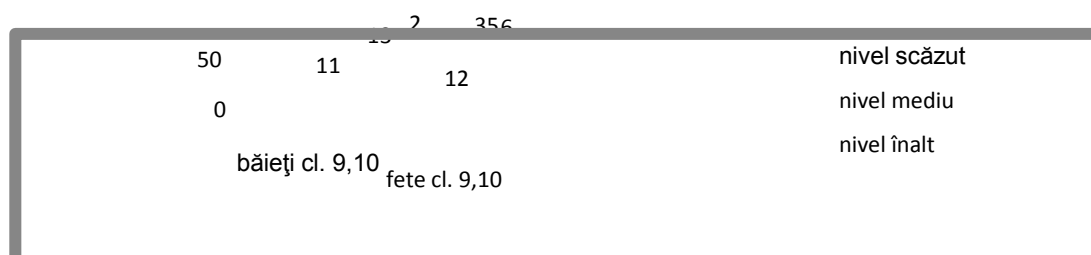

Fig. 1. Scala de autoacceptare Emanuel M. Berger, clasa a IX-X, frecvența răspunsurilor

Unsprezece băieți din 26 (42,3%) și douăsprezece (22%) fete din 54 au obținut rezultate care reflectă un nivel scăzut de autoacceptare. Acești elevi au părere negativă despre sine. Rezultate care reflectă nivelul mediu al autoacceptării au fost obținute de treisprezece (50%) băieți și treizeci și cinci (64,8%) de fete. Pentru majoritatea dintre noi aceasta este o reflexie destul de corectă a abilităților noastre și a dorinței de perfecționare. Doar doi (7,6%) băieți și șase (11,1%) fete din numărul total de adolescenți de această vârstă au obținut rezultate ce indică un nivel înalt de autoacceptare, fiind încrezuți în forțele proprii.

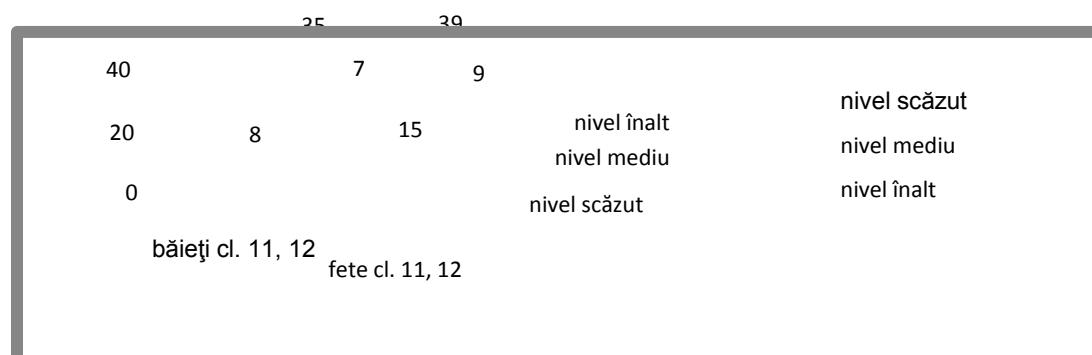

Fig. 2. Scala de autoacceptare Emanuel M. Berger, clasa XI-XII, frecvența răspunsurilor

Opt (16%) din 50 de băieți și cincisprezece (23,8%) din 63 de fete au obținut rezultate care reflectă nivelul scăzut de autoacceptare, având părere negativă despre sine. Treizeci și cinci dintre băieți (70%) și treizeci și nouă (61,9%) de fete au obținut rezultate ce corespund nivelului mediu de autoacceptare. Șapte (14%) băieți și nouă (14,3%) fete au autoacceptare înaltă.

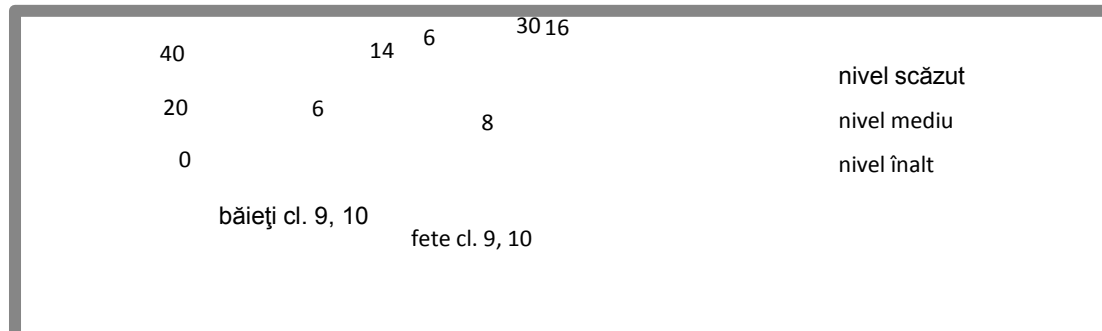

Fig. 3. Testul "Studierea autoaprecierii generale", clasa IX-X, frecvența răspunsurilor

Șase (23%) băieți din 26 și opt (14,8%) fete din 54 au nivel scăzut de autoapreciere; 14 (53,8%) băieți și 30 (55,5%) fete au obținut rezultate ce reflectă nivelul mediu de autoapreciere; șase (23%) băieți și șaisprezece (29,6%) fete au nivel înalt de autoapreciere.

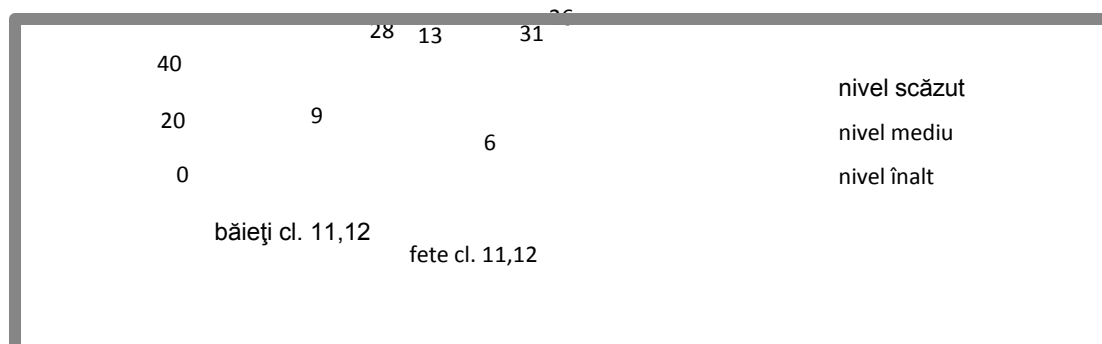

Fig. 4. Testul "Studierea autoaprecierii generale", clasa XI-XII, frecvența răspunsurilor

Nouă (18%) băieți din 50 și șase (9,3%) din 64 de fete au nivel scăzut al autoaprecierii; 28 (56%) băieți și 31 (50%) au nivel mediu de autoapreciere; 13(26%) băieți și 26 (40,6%) fete au nivel înalt de autoapreciere.

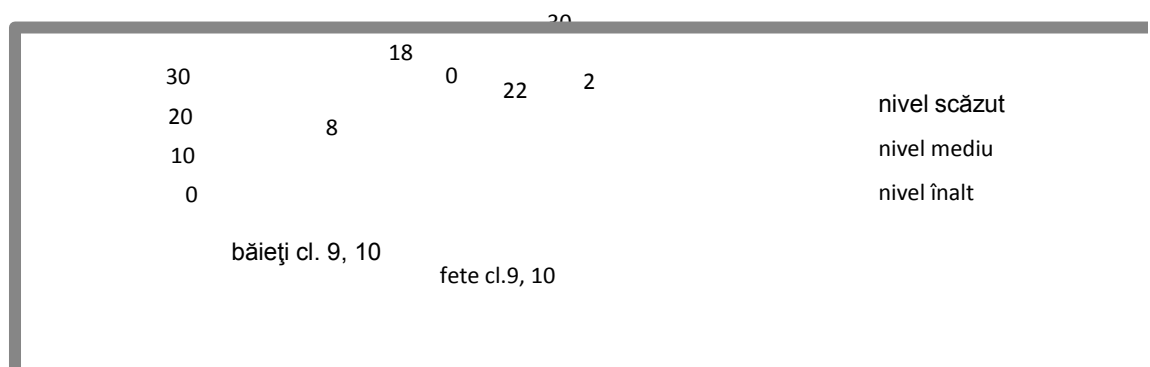

Fig. 5. Scala Rosenberg, clasa IX-X, frecvența răspunsurilor

Opt (30,7%) băieți din 26 și douăzeci și două (40,7%) din 54 de fete au nivel scăzut al stimei de sine; 18 (69,2%) băieți și 30 (55,5%) de fete au nivel mediu al stimei de sine; doar două (3,7%) fete au nivel ridicat al stimei de sine.

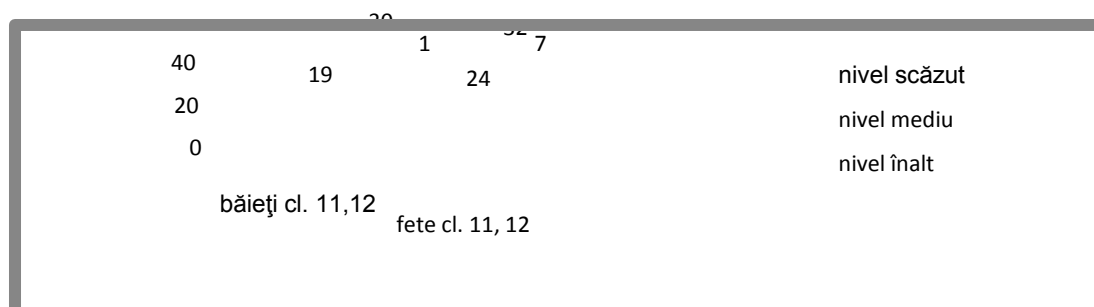

Fig. 6. Scala Rosenberg, clasa XI-XII, frecvența răspunsurilor

19 (38%) băieți din 50 și 24 (38%) din 63 de fete au nivel scăzut al stimei de sine; 30 (60%) de băieți și 32 (50,7%) de fete au nivel mediu al stimei de sine; un (2%) băiat și șapte (11,1%) fete au nivel înalt al stimei de sine.

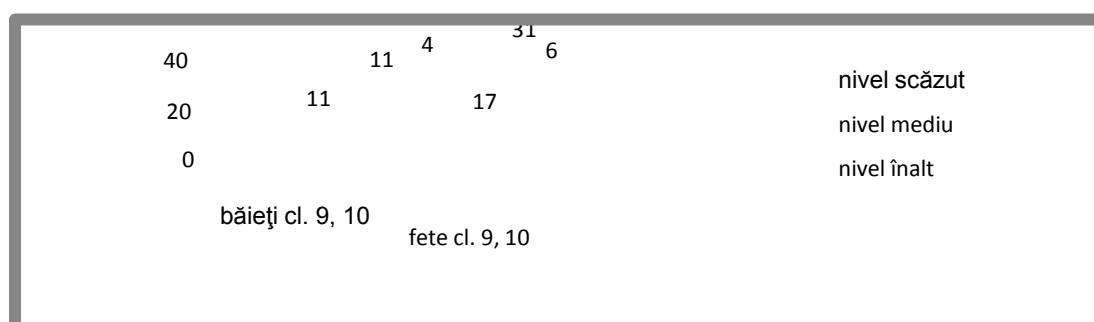

Fig. 7. Testul Rosenzweig, clasa IX-X, frecvența răspunsurilor

11 (42,3%) băieți din 26 și 17 (31,5%) fete din 54 au nivel scăzut de toleranță la frustrare; 11 (42,3%) băieți și 31 (57,4%) de fete au nivel mediu de toleranță la frustrare; 4 (15,4%) băieți și 6 (11,1%) fete au nivel înalt de toleranță la frustrare.

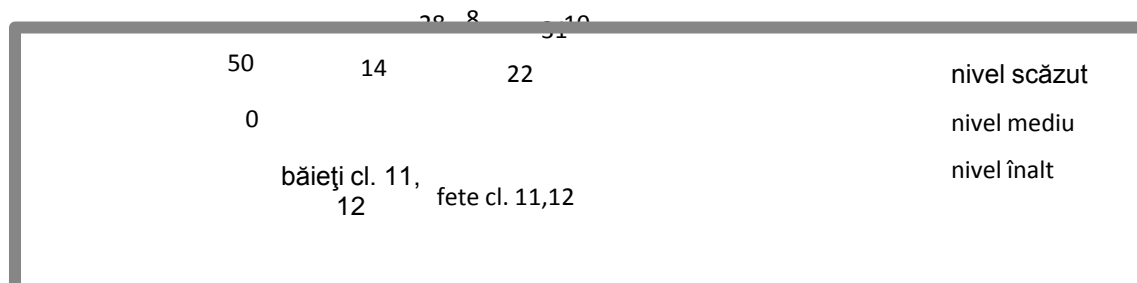

Fig. 8. Testul Rosenzweig, clasa XI-XII, frecvența răspunsurilor

14 (28%) băieți din 50 și 22 (34,9%) din 63 de fete au nivel scăzut de toleranță la frustrare; 28 (56%) de băieți și 31 (49,2%) fete au nivel mediu de toleranță la frustrare; 8 (16%) băieți și 10 (15,9%) fete au nivel înalt de toleranță la frustrare.

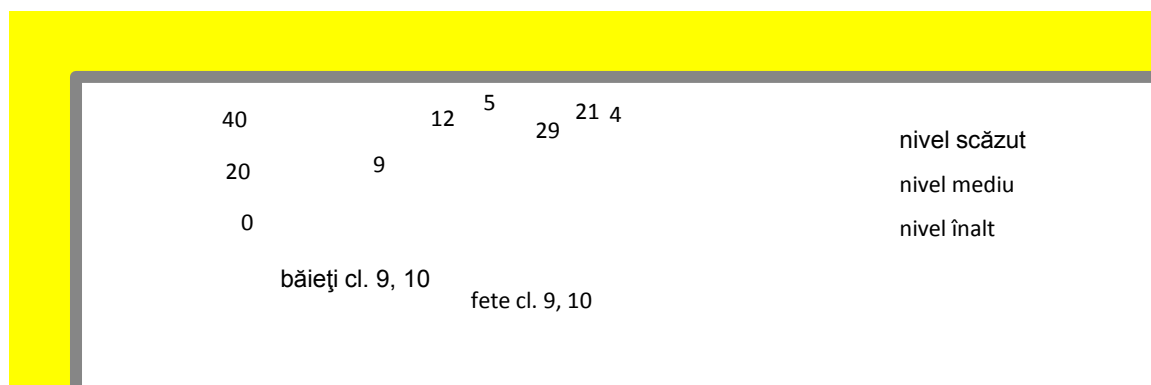

Fig. 9. Testul de agresivitate Buss & Perry, clasa IX-X, frecvența răspunsurilor

Nouă (34,6%) dintre cei 26 băieți și 29 (53,7%) din 54 de fete au un nivel scăzut al agresivității. Nivel mediu al agresivității a fost constatat la 12(46,2%) băieți și 21(38,8%) de fete. 5 (19,2%) băieți și 4 (7,4%) fete au obținut rezultate ce vorbesc despre nivelul înalt de agresivitate.

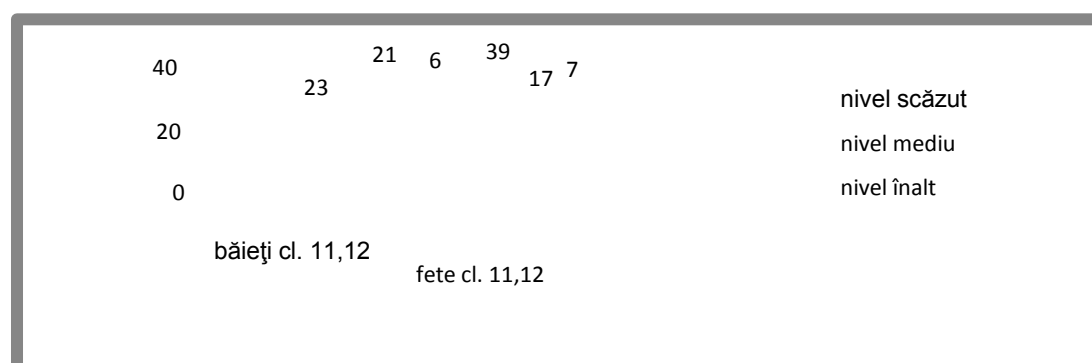

Fig. 10. Testul de agresivitate Buss & Perry, clasa XI-XII, frecvența răspunsurilor

23(46%) din 50 de băieți și 39 (62,0%) din 63 de fete au un nivel scăzut de agresivitate; 21(42%) băieți și 17 (27%) fete au manifestat nivel mediu de agresivitate; 6 (12%) băieți și 7 (11,1%) fete au manifestat nivel înalt de agresivitate.

În studiul de corelație a rezultatelor obținute la administrarea a 6 teste pe un eșantion de 193 de adolescenți cu vârsta cuprinsă între 15 – 19 ani, am obținut 39 de corelații semnificative la $p = 0,01$. Aducem câteva exemple de corelații:

- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu agresivitatea fizică (Buss Perry) ($r = 0,299$ la $p = 0,01$);

- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu agresivitatea verbală (Buss Perry) ($r = 0,249$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu furia (Buss Perry) ($r = 0,329$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu ostilitatea (Buss Perry) ($r = 0,250$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu scorul general al agresivității (Buss Perry) ($r = 0,390$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu autoacceptarea (Berger) ($r = -0,335$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu stima de sine (Rosenberg) ($r = -0,207$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu autoaprecierea (Kazanțeva) ($r = -0,440$ la $p = 0,01$);
- agresivitatea totală (chestionarul Buss - Durkee) corelează cu autoaprecierea (Rosenzweig) ($r = -0,430$ la $p = 0,01$);
- furia corelează cu ostilitatea ($r = 0,525$ la $p = 0,01$);
- furia corelează cu scorul general al agresivității ($r = 0,787$ la $p = 0,01$) ș.a.

O altă direcție în prelucrarea rezultatelor a fost compararea scorurilor obținute la diferite teste în dependență de variabila vârstă.

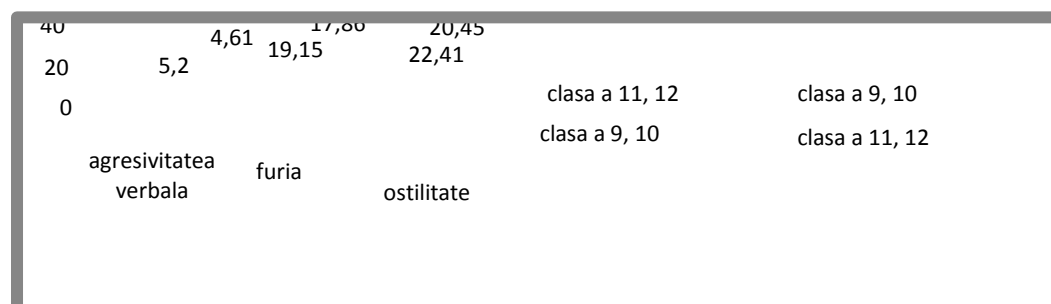

Fig.11. Diferențe semnificative la chestionarul Buss - Durkee și Buss Perry, variabila vârstă

Diferențe statistic semnificative la adolescenți au fost obținute în dependență de variabila vârstă (clasa IX-X și clasa XI-XII) după cum urmează:

- agresivitatea verbală ($U = 357$, $p = 0,012$), agresivitate verbală mai frecventă la elevii din clasa IX-X în comparație cu cei din XI-XII;

- furia ($U = 371$, $p = 0,049$), mai frecvent manifestă furia elevii claselor IX-X;
- ostilitatea ($U = 365$ la $p = 0,012$), mai frecvent manifestă ostilitate elevii caselor IX-X;

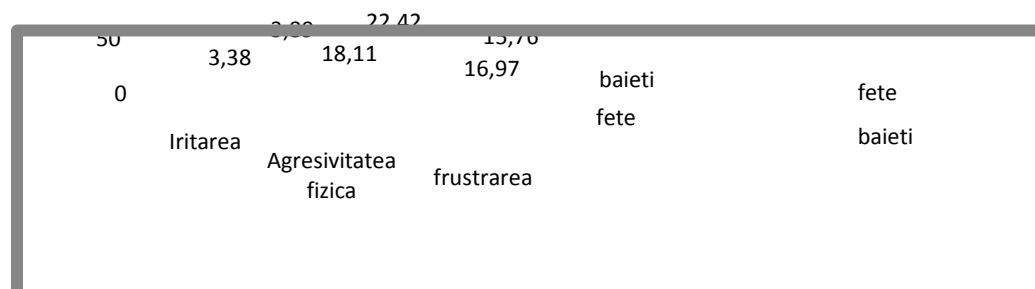

Fig.12. Diferențe semnificative la chestionarul Buss - Durkee, Buss Perry și Rosenzweig, variabila gen

Diferențe statistic semnificative au fost obținute în dependență de variabila gen:

- iritare ($U = 37$, $p = 0,050$), băieții au nivel al iritabilității mai înalt;
- agresivitate fizică ($U = 246$ la $p = 0,001$), băieții mai frecvent manifestă agresivitate fizică;
- frustrare ($U = 355$ la $p = 0,020$), grad mai înalt de frustrare pentru fete ș.a.

Rezultatele obținute în experimentul de constatare ne-au motivat să realizăm un experiment formativ în scopul diminuării agresivității și dezvoltarea stimei de sine. Pentru a realiza experimentul formativ am selectat 2 grupuri omogene – unul experimental și altul de control, ambele constituite din 10 elevi ce au obținut valori înalte la variabila agresivitate și nivel scăzut la variabila stima de sine. Au fost realizate 14 ședințe de trening.

Rezultatele experimentului de control au fost următoarele:

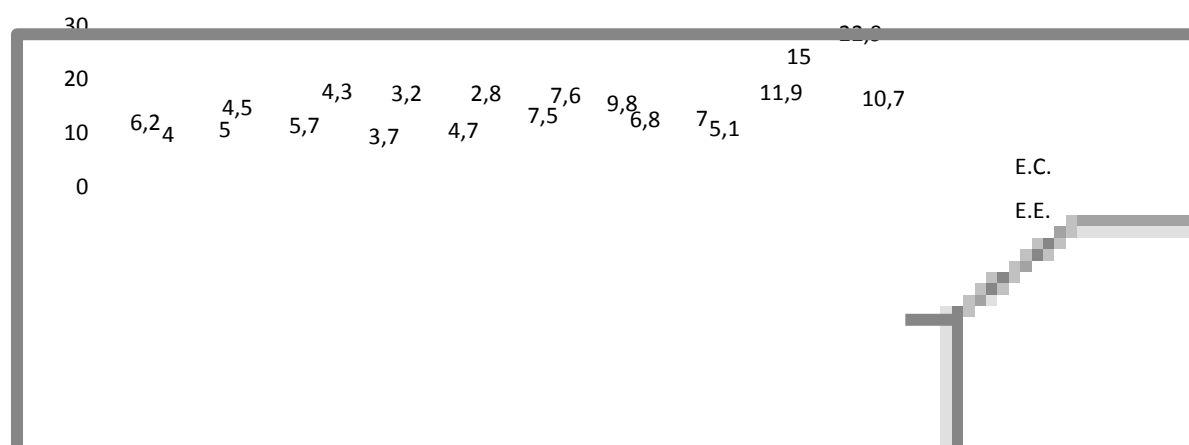

Fig. 13. Rezultatele în experimentul de control pentru eșantionul de control (E.C.) și eșantionul experimental (E.E.) la chestionarul Buss – Durkee

Drept urmare a experimentului formativ am obținut diferențe statistic semnificative ($p = 0,001$) în rezultate la 7 indici din 10 la acest test, ceea ce permite să afirmăm ca am reușit să diminuăm gradul de agresivitate fizică, agresivitate generală, nervozitate, obidă, agresivitate

verbală, sentimentul vinovăției, ostilitate la elevii din eșantionul experimental în comparație cu semenii din eșantionul de control.

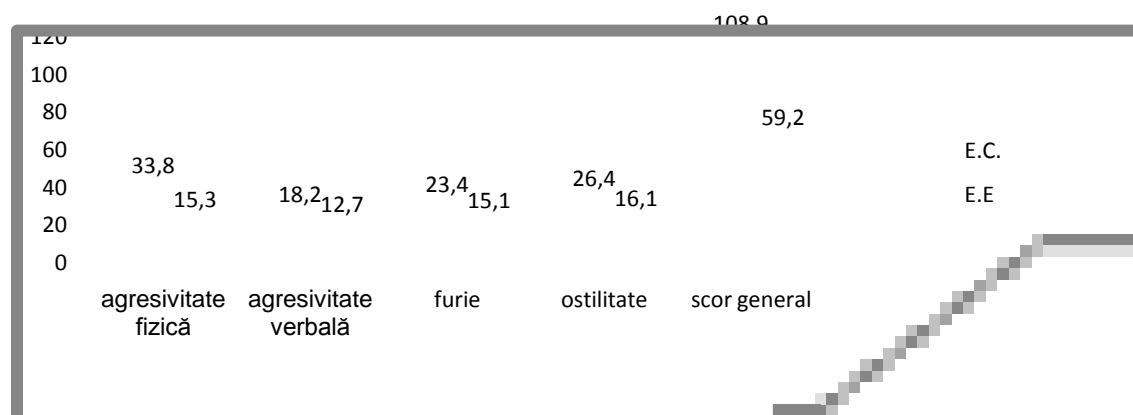

Fig. 14. Rezultatele în experimentul de control pentru eșantionul de control (E.C.) și eșantionul experimental (E.E.) la chestionarul Buss – Perry

Datele prezentate în figura 14 ne permit să concluzionăm, că drept urmare a realizării intervențiilor psihologice am reușit să diminuăm rezultatele la toți indicii la testul Buss – Perry pentru adolescenții din eșantionul experimental. Diferențele în rezultate sunt statistic semnificative la $p=0,001$ - a scăzut semnificat gradul de agresivitate fizică și agresivitate verbală,

În același timp menționăm că am reușit în cadrul intervențiilor psihologice să influențăm dezvoltarea stimei de sine la adolescenții care au participat în experimentele formative. Diferențele sunt statistic semnificative, $p= 0,01$ cu rezultate mai mari pentru adolescenții din eșantionul experimental.

Fig. 15. Rezultatele în experimentul de control pentru eșantionul de control (E.C.) și eșantionul experimental (E.E.) la chestionarul Rosenberg

Rezultatele obținute și parțial prezentate în acest articol ne permit să afirmăm că în condiții experimentale special organizate este posibil de a influența pozitiv dezvoltarea stimei de sine și de a diminua gradul de agresivitate la adolescenți.

Bibliografie:

1. Adler, A. *Psihologia școlarului greu educabil*, Editura Iri, București, 1995.
2. Albu, E. *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie*, Editura Aramis, București, 2002.
3. Chelcea, S. *Metodologia cercetării sociologice*, București, Editura Economică, 2000.
4. Dincă, M. *Adolescența și conflictul originalității*, Editura Paideia, București, 2002.
5. Lorenz, K. *Așa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*, Editura Humanitas, București, 2005.
6. Lorenz, K. *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*, Editura Humanitas, 1996.
7. Munsey, B (sub red.) *Moral Development, Moral Education and Kohlberg. Basic Issues in Philosophy, psychology, Religion, and Education*, Religious Education Press, Birgmingham Alabama, 1980.
8. Neculau, A. *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, Iași, 1998.

Primit 05.02.2014